

10. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLG. DERS NOTLARI

1. ÜNİTE : ALLAH, İNSAN İLİŞKİSİ

Allah İnancı ve İnsan

İnanç esasları içerisinde de en başta Allah'a (c.c.) iman gelir. Kur'an-ı Kerim Allah (c.c.) inancını meyve veren bir ağaca benzetmiştir. Bir ayette şöyle buyrulur: "Allah'ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? Güzel sözü (iman), kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir." (İbrahim suresi, 24-25. ayetler)

Düşünmeden uygulamaya aktarılmayan bir inanç meyvesiz bir ağaca benzer. Allah'a (c.c.) inanmanın meyve vermesi, imanın insan hayatında kendisini göstermesi demektir. Allah (c.c.) inancı insanların kalplerine yerleşip kuvvetlenince onların davranışlarını etkiler. İnanan insanlar Allah'a (c.c.) karşı kulluk görevlerini yerine getirmeye çalıştıkları gibi insanlık için de daima faydalı olmaya gayret ederler.

Allah'a (c.c.) inanmak insanın hayatında olumlu değişiklikler yapar. Bunun nedeni iman; duygu, düşünce ve davranışlar üzerinde etkili olmasıdır.

Allah (c.c.) inancı sayesinde insan davranışlarına çekidüzen verir. Öncelikle O'nun emrettiği şeyleri yapmaya ve yasakladıklarından kaçınmaya çalışır. İbadetlerini ve kulluk görevleri yerine getirerek Allah'ın (c.c.) razı olduğu bir kimse olmaya gayret eder.

Allah (c.c.) inancı, ahlaki değerlere kaynaklık eder. Allah (c.c.) inancı, insanı erdemli kılar. İnanan; kendini erdemli görmüyorsa bunu dine değil kendi kusuruna bağlar.

"Onlar ki bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever." (Âl-i İmran suresi, 134. ayet)

Allah'ın Varlığı ve Birliği

Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliğini anlayabileceğimiz akli ve nakli delilleri örnekler üzerinden çözümlenmeye çalıştık. Yerlerde ve göklerdeki muhteşem işleyişi konu edinen ayetler üzerinde düşünen bir insan, Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliğine kolayca ulaşabilir.

Gaye ve nizam delili üzerinden her varlığın yaratılışının bir amacı olduğu ve kâinatta mükemmel bir nizamın olduğunu gördük. Bu gerçek, canlı cansız tüm varlıklara bir amaç belirleyen ve bir düzen verenin olduğunu gösterir. Aynı zamanda Allah'ın (c.c.) birliğinin de ispatıdır. O'ndan başka ilahlar olsaydı her biri müdahale edeceğinden görünen bu nizam ve intizam da mümkün olmayacaktı.

Allah'ın İsim ve Sıfatları

Müminin Allah'ı tanıması amacıyla ilâhî zâtı nitelendiren kavramlara isim veya sıfat denilir. Hay (diri), alîm (bilen), hâlik (yaratan) gibi dil açısından sıfat kalıbında olan kelimeler isim kabul edilirken, bunların masdarlarını oluşturan ve Allah'ın zâtına nisbet edilen kavramlar sıfat olarak değerlendirilir.

Yüce Allah'a atfedilen isimler...

• 1. "ALLAH" Özel İsmi

Kendisine ibadet edilen yüce varlığın özel ismidir. Özel isimler diğer dillere tercüme edilemezler. Hatta Arapça olan bir başka kelimenin onun yerini tutması da mümkün değildir. Bu sebeple bilginler ister Arapça olsun, ister diğer herhangi bir dilden olsun, başka bir kelimenin "Allah" isminin yerini tutamayacağı konusunda fikir birliği içindedirler. Ancak Kur'an'da, Allah kelimesinin işaret ettiği zât için ilâh, mevlâ, rab gibi isimler de kullanılmıştır. Bu sebeple Farsça'daki Hüda ve Yezdân, Türkçe'deki Tanrı ve Çalab... gibi isimler her ne kadar Allah özel isminin yerine geçmezse de ilâh, mevlâ, rab gibi âyet ve hadislerde geçen Allah'ın diğer isimlerinin yerine kullanılabilir.

• 2. İsm-i A'zam

Bu tamlama, sözlükte "en büyük isim" anlamına gelmektedir. Terim olarak Allah'ın en güzel isimleri içerisinde yer alan bazı isimleri için kullanılmıştır.

Bir grup İslâm âlimi, Allah'ın isimlerinin hepsinin eşit derecede büyük ve üstün olduğunu söylemiş, birini diğerlerinden ayırmamışlardır. Bir grup ise hadisleri göz önünde bulundurarak, bazı isimlerin diğerlerinden daha büyük ve faziletli olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde İsm-i A'zam'dan bahsedilmekte, bu isimle dua edildiği zaman, duanın mutlaka kabul edileceği bildirilmektedir. (bk. Ebû Dâvûd, "Vitr", 23; Tirmizî, "Da'avât", 64, 65, 100; Nesâî, "Sehv", 58; İbn Mâce, "Duâ", 9, 10) Fakat Allah'ın en büyük isminin hangisi olduğunu kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Çünkü bu hadislerin bir kısmında Allah ismi, bir kısmında ise rahmân, rahîm (esirgeyen, bağışlayan), el-hayyü'l-kayyûm (diri ve her şeyi ayakta tutan), zü'l-celâli ve'l-ikrâm (ululuk ve ikram sahibi) isimleri Allah'ın en büyük ismi olarak belirtilmektedir.

• 3. Esmâ-i Hüsnâ

İsmi'nin çoğulu olan esmâ kelimesi ile, "en güzel" anlamındaki hüsnâ kelimesinin oluşturduğu bir sıfat tamlaması olan Esmâ-i Hüsnâ (el-Esmâü'l- Hüsnâ), yüce Allah'ın bütün isimleri için kullanılan bir terimdir.

"Allah, kendisinden başka ilâh olmayandır. En güzel isimler O'na mahsustur" (Tâhâ 20/8), "...En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şanını yüceltmektedirler. O galiptir, hikmet sahibidir." (el-Haşr 52/24) meâlindeki âyetlerde de ifade edildiği gibi en güzel isimler Allah'a mahsustur. Çünkü bütün kemal ve yetkinliklerin sahibi O'dur. O'nun isimleri en yüce ve mutlak üstünlük ifade eden kutsal kavramlardır. Allah'ın isimlerine Esmâ-i İlâhiyye de denilir.

Allah Teâlâ'nın Kur'an'da ve sahih hadislerde geçen pek çok ismi vardır. Kul bu isimleri öğrenerek Allah'ı tanır, O'nu sever ve gerçek kul olur. Kur'an'da "En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin..." (el-A'râf 7/180) buyurularak, Esmâ-i Hüsnâ ile dua ve niyazda

bulunulması emredilmiştir. Esmâ-i Hüsnâ'nın birden fazla olması, işaret ettiği zâtın birden çok olmasını gerektirmez, bütün isimler o tek zâta delâlet ederler: "De ki: İster Allah deyin, ister rahmân deyin, hangisini deseniz olur..." (el-İsrâ 17/110)

Allah'ın 99 İsmi

Hız. Peygamber bir hadislerinde, yüce Allah'ın 99 isminin bulunduğunu, bu isimleri sayan ve ezberleyen kimselerin cennete gireceğini haber vermiştir. (Buhârî, "Da'avât", 68; "Tevhîd", 12; Müslim, "Zikr", 2; Tirmizî, "Da'avât", 82) Hadislerde geçen "saymak" (ihşâ) ve "ezberlemek" (hıfz) ile maksat Allah'ı güzel isimleriyle tanımak ve O'na iman, ibadet ve itat etmektir. Allah'ın isim ve sıfatları 99 isimden ibaret değildir. Allah'ın âyet ve hadislerde geçen başka isimleri de vardır. Hadiste 99 sayısının zikredilmesi, sınırlama anlamına değil, bu isimlerin Allah'ın en meşhur isimleri olması sebebiyledir.

Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayet ettikleri bir hadiste bu doksan dokuz isim tek tek sayılmıştır. (Tirmizî, "Da'avât", 82; İbn Mâce, "Duâ", 10) Bu isimler şunlardır:

- » Allah,
- » Rahmân (esirgeyen),
- » Rahîm (bağışlayan),
- » Melik (buyrukları tutulan),
- » Kuddûs (noksanlıklardan arınmış),
- » Selâm (yaratıklarını selâmette kılan),
- » Mü'min (inananları güvenlikte kılan),
- » Müheymin (hükmü altına alan),
- » Azîz (ulu, galip),
- » Cebbâr (dilediğini zorla yaptırma gücüne sahip olan),
- » Mütekebbir (yegâne büyük),
- » Hâlik (yaratıcı), Bârî (eksiksiz yaratan),
- » Musavvir (her şeye şekil veren),
- » Gaffâr (günahları örtücü, mağfireti bol),
- » Kahrâr (isyankârları kahreden),
- » Vehhâb (karşılıksız veren),
- » Rezzâk (rıziqlandıran),

- » Fettâh (hayır kapılarını açan),
- » Alîm (her şeyi bilen),
- » Kabız (ruhları kabzeden, can alan),
- » Bâsıt (rızkı genişleten, ömürleri uzatan),
- » Hâfid (kâfirleri alçaltan),
- » Râfi‘ (müminleri yükselten),
- » Muiz (yücelten, aziz kılan),
- » Müzil (değersiz kılan),
- » Semî‘ (işiten),
- » Basîr (gören),
- » Hakem (hükmedici, iyiyi kötüden ayırt edici),
- » Adl (adaletli),
- » Latîf (kullarına lutfeden),
- » Habîr (her şeyden haberdar),
- » Halîm (yumuşaklık sahibi),
- » Azîm (azametli olan),
- » Gafûr (çok affedici),
- » Şekûr (az amele bile çok sevap veren),
- » Alî (yüce, yüceltici),
- » Kebîr (büyük),
- » Hafîz (koruyucu),
- » Muhît (kuşatan),
- » Rezzâk (rızkılarını yaratıcı),
- » Hasîb (hesaba çeken),
- » Celîl (yücelik sıfatları bulunan),
- » Kerîm (çok cömert),
- » Rakîb (gözeten),
- » Mücîb (duaları kabul eden),
- » Vâsi‘ (ilmi ve rahmeti geniş),
- » Hakîm (hikmet sahibi),
- » Vedûd (müminleri seven),
- » Mecîd (şerefi yüksek),
- » Bâis (öldükten sonra diriltten ve peygamber gönderen),
- » Şehîd (her şeye şahit olan),
- » Hak (hakkın kendisi),
- » Vekîl (kulların işlerini yerine getiren),
- » Kavî (güçlü, kuvvetli),
- » Metîn (güçlü, kudretli),
- » Velî (müminlere dost ve yardımcı),
- » Hamîd (övgüye lâyık),
- » Muhsî (her şeyi sayan, bilen),
- » Mübdî (her şeyi yokluktan çıkaran),
- » Muîd (öldürüp yeniden diriltten),
- » Muhyî (hayat veren, diriltten),
- » Mümît (öldüren),
- » Hay (diri),
- » Kayyûm (her şeyi ayakta tutan),
- » Vâcid (istediğini istediği anda bulan),
- » Mâcid (şanı yüce ve keremi çok),
- » Vâhid (bir),
- » Samed (muhtaç olmayan),
- » Kadir (kudret sahibi),
- » Muktedir (her şeye gücü yeten),
- » Mukaddim (istediğini öne alan),

- » Muahhir (geri bırakan),
- » Evvel (başlangıcı olmayan),
- » Âhir (sonu olmayan),
- » Zâhir (varlığı açık olan),
- » Bâtın (zât ve mahiyeti gizli olan),
- » Vâlî (sahip),
- » Müteâlî (noksanlıklardan yüce),
- » Ber (iyiliği çok),
- » Tevvâb (tövbeleri kabul edici),
- » Müntakim (âsilerden intikam alan),
- » Afüv (affedici),
- » Raûf (şefkati çok),
- » Mâlikü'l-mülk (mülkün gerçek sahibi),
- » Zü'l-celâli ve'l-ikrâm (ululuk ve ikram sahibi),
- » Muksit (adaletli),
- » Câmi' (birbirine zıt şeyleri bir araya getirebilen),
- » Ganî (zengin, kimseye muhtaç olmayan),
- » Muğnî (dilediğini muhtaç olmaktan kurtaran),
- » Mâni' (istediği şeylere engel olan),
- » Zâr (dilediğini zarara sokan),
- » Nâfi' (dilediğine fayda veren),
- » Nûr (aydınlatan),
- » Hâdî (hidayete erdiren),
- » Bedî' (çok güzel yaratan),
- » Bâki (varlığı sürekli olan),
- » Vâris (mülkün gerçek sahibi),
- » Reşîd (yol gösterici),
- » Sabûr (çok sabırlı).

Allah'ın isimleri konusundaki temel dayanak vahiy olduğu için, bu isimler insanlar tarafından değiştirilemez. Âyet ve hadisler Allah'ı nasıl isimlendirmiş ise öyle isimlendirmek gerekir.

• 4. Allah'ın Sıfatları

Allah Teâlâ'ya iman etmek demek, O'nun yüce varlığı hakkında vâcip ve zorunlu olan kemal ve yetkinlik sıfatlarıyla, câiz sıfatları bilip, öylece inanmak, zâtını noksan sıfatlardan yüce ve uzak tutmaktır. Allah, şanına lâyık olan bütün kemal sıfatlarıyla nitelenmiş ve noksan sıfatlardan münezzehtir.

Allah Teâlâ'nın sıfatlarının hepsi ezeli ve ebedî sıfatlardır. O'nun sıfatlarının başlangıcı ve sonu yoktur. Allah'ın sıfatları, yaratıkların sıfatlarına benzemez. Her ne kadar isimlendirmede bir benzerlik varsa da Allah'ın ilmi, iradesi, hayatı, kelâmı; bizim, ilim, irade, hayat ve kelâmımıza benzemez. Biz, Allah'ın zâtını ve mahiyetini bilemediğimiz ve kavrayamadığımız için O'nu isim ve sıfatlarıyla tanırız.

Zâtî sıfatlar

1- Vücut: Var olmak demektir. Allah vardır.

2- Kıdem: Ezelî olmak demektir. Allah'ın öncesi, başlangıcı yoktur.

3- Beka: Sonu olmamak demektir. Allah'ın varlığının sonu yoktur.

4- Vahdaniyet: Bir olmak demektir. Allah birdir.

5- Muhalefetün lil havadis: Sonradan yaratılanlara benzememek demektir. Allah sonradan olan hiçbir şeye benzemez.

6- Kıyam binefsihi: Varlığı kendinden olmak demektir. Allah var olmak için hiçbir şeye muhtaç değildir. O'nun varlığı kendindedir.

Subûtî sıfatlar

1- Hayat: Allah diri ve canlıdır. Tüm varlıkların hayat kaynağıdır.

2- İlim: Allah her şeyi bilir. Kalplerde gizlenen düşünceleri de bilir.

3- Semi: Allah her şeyi işitir.

4- Basar: Allah her şeyi görür.

5- **İrade:** Allah ne dilerse olur.

6- **Kudret:** Allah'ın gücü her şeye yeter.

7- **Kelam:** Allah kelimelere, harflere, seslere ihtiyaç duymadan konuşur. Kur'an Allah'ın kelimidir.

8- **Tekvin:** Allah bütün varlıkları yoktan var eden, yaratandır.

Kur'an-ı Kerim'de İnsan ve Özellikleri

Yoklukta bırakmayıp var eden, var ettikleri içinde en üstünü kılan, her şeyi emrimize amade kılan Rabbimize hamd olsun! **Allah (c.c.)** “*Biz insanı en güzel biçimde yarattık.*” (Tîn suresi, 4. ayet.) buyurmuştur. İnsanı diğer varlıklardan ayıran özellikleri tespit edilirse **Allah'ın (c.c.)** insana verdiği önem daha iyi anlaşılır.

Bizi akıl, şuur ve irade sahibi bir insan olarak yaratılanların en üstünü kılan, yeryüzünün binlerce çeşit nimetlerini önüme seren Rabbimize hamdolsun. Hamdolsun O'na ki bana yeryüzünü bir döşek, gökyüzünü tavan kılmış. Güneşi lambam ve sobam, ayı takvimim etmiş. Yeryüzünü hânem kılmış. Hiçbir malım mülküm olmasa da “en zengin benim” diye haykırabiliyorum. Yaratana, gönderdiği vahiyle bana şöyle seslendi: “O, **yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı...**” (Bakara suresi, 29. ayet.)

Bizi, yeryüzünün halifeleri kıldı. Tüm varlıkların üstünde bir makam ve beraberinde ağır bir sorumluluk verdi. **Allah'ın (c.c.)** emirleri doğrultusunda bir yaşam sürmek ve ilahi adaleti sağlamak üzere ‘yeryüzünün halifeleri’ ünvanıyla şereflendirdi. Bu gerçeği şöyle bildirdi: “*Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği şeylerde sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz rabbinin cezası çok çabuktur; yine O'nun bağışlaması ve rahmeti boldur.*” (En'âm suresi, 165. ayet.)

Kâinatın her bir varlığın bir amacı olduğu gibi insanın yaratılışının da bir amacı vardır. “[Allah'ın varlığı ve birliği](#)” konusunda, kâinatın ve içindeki her varlığın bir gayesi olduğunu belirtmiştik. O hâlde yaratılanların en üstünü kılan insanın, başıboş ve gayesiz bırakılacağını düşünemeyiz. Âlemlerin Rabbi olan **Allah (c.c.)**, insanı, yalnızca kendisine kulluk etmesi için yarattığını bildirmiştir. Kulluk görevinin gereği olarak, kimin güzel

davranışlar sergileyeceğini denemek ve görmek için hayatı ve ölümü yaratmıştır.

İnsana verdiği sorumluluklarda onu yalnız ve çaresiz bırakmamıştır. İnsanlara doğru yolu gösteren, hidayete yönlendiren peygamberler göndermiştir. Peygamberlerle beraber ilahi buyruklarını içeren kitaplar indirmiştir. İlk insan ve ilk peygamber **Hz. Âdem'den (a.s.)** son peygamber **Hz. Muhammed'e (s.a.v.)** kadar pek çok uyarıcı görevlendirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de insanın yeryüzü serüveninin başlangıcı şu şekilde geçmektedir: “Şeytan oradan onların ayağını kaydırda da buldukları yerden onları “*O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.*” (Bakara suresi, 22. ayet.) çıkardı. Biz de ‘... Bir zamana kadar sizin için yeryüzünde kalacak bir yer ve ihtiyaç maddeleri vardır.’ dedik.” (Bakara suresi, 36. ayet.)

Yeryüzünde yaşam sürmeye başlayan insan nesli, ilk insandan itibaren Allah (c.c.) yoluna çağırana rehberlerle hidayete yönelmiştir. Hz. Âdem (a.s.) ve eşi, yeryüzünde yaşam sürmeye başlayacaklarında şu ilahi mesajla bilgilendirildi: “*Onlara şöyle dedik: ‘Oradan hepiniz için! Benden size muhakkak bir rehber gelecektir.’ Kim benim gönderdiğim rehber uyarıya karşılık onlara ne korku vardır ne de üzüleceklerdir.*” (Bakara suresi, 38. ayet.)

İnsanın Allah İle İrtibatı

Mahlukatın nefesleri sayısınca Allah'a giden yollar vardır lakin burada dört konu vardır. Bunlar;

Dua

Dua; insanın, Allah'ın (c.c.) yüceliği ve büyüklüğü karşısında kendi zayıflığını kavrayıp ona yalvarması, şükretmesi, onu övmesi ve Allah'la (c.c.) her an beraber olduğunun bir göstergesi olarak onunla iletişim kurma eylemidir.

Allah (c.c.), dua edenin duasını işitir, bilir; duasına karşılık verir. Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: **“Kullarım, beni sana sordukları zaman (de ki): Şüphesiz Ben onlara çok yakınım. Bana dua ettikleri zaman dualarını kabul ederim.”** (Bakara suresi, 186. ayet.) Rabbimiz, bize bizden daha yakındır. Kur'an'da şöyle buyurmuştur:

“...Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.” Dua, insanın gönlünü huzura ulaştırır. Dua eden insan bilir ki her ihtiyacını gören, sesini işiten biri vardır

Duada yalnızca Allah (c.c.) rızası gözetilmelidir. Dua, bir ibadettir. Tüm ibadetler gibi yalnızca Allah'ın (c.c.) rızasını elde etmek için yapılır. Duada samimi olunmalıdır. Samimiyetle yapılan dualar karşılıksız kalmaz. Duada sabırlı olunmalı. Allah (c.c.) sabrenleri sever, sabredenlere güzel davranışlarının karşılığını verir. Duada, iyi ve güzel olan şeyler istenmelidir. Allah'ın rızasına uygun olmayan, hoş karşılanmayan şeyler istenmemelidir. Duada ısrarcı olunmalı; niyaz ve yakarış, kalp inceliğiyle ve gözyaşlarıyla süslenmelidir. Allah (c.c.) ile irtibat yollarımızdan biri olan dua, kabul edileceğine inanılarak ve samimiyetle yapılmalıdır. Duada sabırlı olunmalı, iyi ve güzel şeyler istenmelidir.

İbadet

İbadet, insanın hür iradesi ile Allah'a (c.c.) yönelmesi, Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uygun bir yaşam sürmesidir. Rabbi ile irtibat kurabilmesinin adıdır. İbadet, insanın yaratılış gayesi, Allah'ın (c.c.) kulları üzerindeki hakkıdır.

İbadet edilecek yegane varlık, tek olan Allah'tır (c.c.). Her şeyi O yaratmıştır. O hâlde yalnızca O'na yönelmek, O'nun emirlerine itaat etmek ve hükmüne boyun eğmek gerekir.

Allah (c.c.) için yapılan her davranış, ibadettir. İslam'ın beş şartı vardır. **Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.”** (Buhari, İman, 2.) buyurmuştur. Bunlar temel ibadetlerdir lakin ibadetler bunlarla sınırlı tutulmamıştır. Esasında Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için yapılan her güzel davranış, ibadettir. İbadetler, Allah'ın (c.c.) huzurunda olduğu bilinciyle yapılmalıdır. Allah'ı (c.c.), O'nun kâinattaki eserlerine bakarak tanıyan insan, Allah'ı (c.c.) gözleriyle göremez ama O'nun kendisini gördüğünü bilir.

İbadetlerde devamlılık esastır. İbadetle sağlanan irtibat, insanı Allah'a (c.c.) yakınlaştırır. Kulu, Allah'a (c.c.) yakınlaştıran ibadetlerin en önemlileri, farz olanlardır. Farz ibadetlerin yerine getirilmesinden sonra nafil ibadetlerle, insanın Allah'a (c.c.) yakınlığı artarak devam eder.

Tövbe

Allah (c.c.) ile irtibatımızı sağlayacak yollardan biri de tövbedir. Tövbe, işlenen bir günahtan dolayı pişmanlık duyarak Allah'a (c.c.) yönelmek ve O'ndan bağışlanma dilemektir. Kur'an-ı Kerim'de **“Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tövbe edin.”** (Tahrîm suresi, 8. ayet.) buyrulmuştur. Tövbe ile beraber kullanılan **‘istiğfar’** kavramı, tövbenin bir kısmını ifade eder. İstiğfar, Allah'tan bağışlanma dilemektir. Tövbe ve istiğfar iç içe geçmiş kavramlardır.

İşlediğimiz bir hatayı içtenlikle itiraf etmek ve af dilemek, Allah'ın (c.c.) çok sevdiği bir davranıştır. Günahını itiraf eden Hz. Âdem (a.s.) bağışlanmış, günahını kabullenmemekte ısrar eden İblis ise ilahi rahmetten uzaklaştırılmıştır.

Âlimler günahtan tövbe etmenin vacip olduğunu söylemişlerdir. İşlenen günah yalnız Allah'a karşı olup kul hakkını içermiyorsa bu tür günahtan tövbe etmenin üç şartı vardır:

- 1. O günahı kesin olarak terk etmek,**
- 2. Onu işlediğine pişman olmak,**
- 3. O günahı bir daha işlememeye azmetmektir.**

Bir hata yapıp günah işlediğimizde bundan pişman olup Allah'tan (c.c.) bağışlanma dilemeyi bilmeliyiz. Tövbeyle birlikte yeniden Allah'a (c.c.) yönelişimizin neşesini hissedebilmeliyiz. Allah'a (c.c.) kulluğumuzu, bahar çiçekleri gibi taptaze yepyeni bir başlangıçla devam ettirebilme şuurunu taşımalıyız.

Kur'an Okuma

Kur'an-ı Kerim, âlemlerin Rabbinin sözü, sözlerin en güzelidir. Rabbimizden bir rahmet, öğüt, kalplere şifa

ve bir rehberdir. Kıyamete dek geçerli ve tüm insanlığa gönderilmiş son ilahi kitaptır.

Rabbimizle irtibatımızı sağlayan yollardan bir diğeri, Kur'an okumaktır. Bu mubarek kitabı okumak, ezberlemek ve anlamını öğrenmek bizi Rabbimize yakınlaştıracak önemli bir ibadettir. Kur'an'dan uzak kalmak ise kayıpların en büyüğüdür.

Kur'an okumakla alakalı iki kavram vardır: Kıraat ve tilavet. Her ikisi de Kur'an okumak anlamında kullanılmakla birlikte aralarında bir fark vardır. Kıraat, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) okuma biçimini örnek olarak Kur'an-ı Kerim'i harflerin çıkış yerlerine ve tecvit kurallarına uygun olarak okuma anlamına gelir. Tilavet ise, anlamı üzerinde düşünerek, emir ve yasakları uygulamayı amaç edinerek okumak demektir.

Kur'an okuyan kişi, Allah (c.c.) ile konuşmuş olur. Bu bilinçle Allah'ın kitabını okuyan insan, Allah (c.c.) ile irtibatını sağlamlaştırır ve diri tutar. Kur'an'da "**Müminler ancak Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.**" (Enfâl suresi, 2. ayet.) buyrulduğu gibi Kur'an okuyanların imanları kuvvetlenir.

Kur'an'dan Mesajlar: Rûm Suresi 18-27. Ayetler

Rûm Suresi 18-27. Ayetlerde verilen mesajlar tamamı, Allah'ın gücü ve kudreti ile ilgilidir. İnanan yani Müslüman olan insanlar, bu ayetlere bakarak kendilerinin ne kadar güçsüz olduklarını ancak Allah'ın dilemesi ile tüm her şeyin gerçekleştiğini görebilirler ve bu yüzden hamd ve şükürün sadece Allah'a (c.c.) olduğunu anlarlar.

Rum Suresi 18-27. ayetlerinin ele aldığı temel konular şunlardır;

- » Allah'ın varlığını gösteren yeryüzün dirilmesi, göklerin yerin yaratılması, gece gündüz gibi deliller
- » Ahiret inancı
- » Tüm bunları düşünen, bilen, işiten, aklını kullananların görebileceği temel konularına yer verilmiştir. Surede ağırlıklı olarak ahiret inancının önemi, Allah'ın (c.c.) sınırsız kudretine işaret eden deliller, Allah'ın (c.c.) birliği ve şirk inancının çürütülmesi ile ilgili konular yer alır.

Rum suresinin 18-27. ayetleri:

18. ayet: Göklerde ve yerde her türlü övgü O'na mahsustur. Gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde de O'nu tesbih edin.

19. ayet: O ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarıyor ve yeryüzünü ölümünün ardından canlandırıyor. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız.

20. ayet: O'nun kanıtlarından biri, sizi topraktan yaratmış olmasıdır. Sonra bir de baktınız ki, çoğalarak yeryüzüne dağılmış beşer topluluğusunuz.

21. ayet: Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O'nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.

22. ayet: O'nun kanıtlarından biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Kuşkusuz bunda bilenler için ibretler vardır.

23. ayet: Gece ve gündüz uyuyabilmeniz ve Allah'ın lutfundan nasibinizi aramaya çalışmanız da O'nun kanıtlarındandır. Bunda, dinleyen kimseler için elbette dersler vardır.

24. ayet: Yine O'nun kanıtlarındandır ki, korku ve ümit vermek üzere size şimşegi gösteriyor, gökten su indirip ölümünün ardından yeryüzünü onunla canlandırıyor. Gerçekten bunda, aklını kullanan kimseler için ibretler vardır.

25. ayet: Göğün ve yerin Allah'ın buyruğu ile düzen içinde durması da O'nun kanıtlarındandır. Sonunda O, sizi (bulduğunuz) yerden bir çağırdı mı hemen çıkıverirsiniz.

26. ayet: Göklerde ve yerde bulunanlar hep O'na aittir, hepsi O'na boyun eğmiştir.

27. ayet: Varlığı ilkin yaratan, sonra bunu tekrar eden O'dur ve bu O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nundur. O mutlak galiptir, hikmet sahibidir.

2. ÜNİTE : HZ. MUHAMMED VE GENÇLİK

Kur'an-ı Kerim'de Gençler

Kimdir genç?

Çocukluk çağının sona ermesiyle başlayan gençlik dönemi, yetişkin bir birey olmakla sona erer. Genç, kimliğini aramaya koyulur bu çalkantılı yolculukta. Bedensel ve ruhsal bir olgunlaşma ve kendini bulma dönemidir gençlik.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de, kendilerinden övgüyle bahsedilen gençlerin örnek yaşamları ve üstün ahlaklarından bahsedilmektedir. Bir tevhid eri olan **Hz. İbrahim'in** (a.s.) putperestlikle mücadele azminden, bir iffet abidesi olan **Hz. Yusuf'un** (a.s.) onurlu tavrından, **Hz. Musa** (a.s.) ile **Hz. Suayb'in** (a.s.) kızları arasında geçen hayâ sembolü diyaloglarından, **Allah'a** (c.c.) adanmış bir hayatla örnek olan **Hz. Meryem'in** üstünlüğünden, imanlarını hiçbir şeye değişmeyen yedi güzel adamın (**Ashab-ı Kehf**) etkileyici hikâyesinden övgüyle bahsedilmiştir. Bu gençlerle ilgili ayetlere örnekler verdik.

Bir Genç Olarak Hz. Muhammed

Mekkeliler, doğruluğundan asla şüphe etmedikleri bu asil ve tertemiz gence emîn dediler. Onu **Muhammedü'l-Emîn** yani "güvenilir Muhammed" diye çağırıyorlardı çünkü o asla yalan söylemezdi ve asla emanete ihanet etmezdi. Çalışmayı çok sever, başıboş dolaşmayı sevmezdi. Kötü alışkanlıklardan ve cahiliyenin çirkin âdetlerinden uzak durmuştu. Rabbimiz, elçisini, gençlik döneminde de gösterdiği üstün ahlakıyla, tüm insanlığa özellikle de gençlere "en güzel örnek" olarak nitelemiştir. Allah Resûlü'nün (s.a.v.) en dikkat çeken yönlerinden biri çalışmayı çok sevmesi, boş durmaktan ise hiç hoşlanmamasıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), çocukluk döneminde çobanlık yapmıştı. Gençlik döneminde amcaları ile birlikte ticareti öğrenmiş, gençlik yılları aktif bir ticari hayatın içerisinde geçmişti. Ticaret amacıyla yaptığı yolculuklar sayesinde farklı şehirleri, farklı kültürleri ve insanları görme imkânı elde etmişti. Kendi kazancını elde etmenin mutluluğunu yaşayarak kimseye yük olmamıştı. Mekkeliler, Peygamber Efendimize (s.a.v.) "**el-Emîn**" diyorlardı. O, doğruluk ve dürüstlüğü ile tanınmıştı. Emanetlerini hiçbir endişe taşımadan ona emanet ediyorlardı. Mekkeliler, onun bir kez olsun yalan söylediğine, hile yaptığına ve emanete ihanet ettiğine şahit olmamışlardı. Resûlüllah'ın (s.a.v.) peygamberliğinden önce toplumda sağladığı güven, tebliğ ettiği İslam'ın kabulünü kolaylaştırmıştır.

Hz. Muhammed ve Gençler

Gençlik dönemi, değişim ve yenilenmeye açık bir dönemdir. İnsanın, zihnen ve bedenen dinamik olduğu kıymetli bir çağdır. İslam davetinin ilk yıllarında Müslüman olanların çoğunun genç olması, belki bu olguyla açıklanabilir.

Hz. Peygamber (s.a.v.); kadın erkek, genç yaşlı, zengin fakir toplumun her kesiminden insanlarla iletişim kurmuş, onlara İslam'ı tebliğ etmişti. Toplumun yeniliğe açık ve en dinamik kesimi olan gençlere ise özel bir kıymet verdi. Gençleri ilgi ve yeteneklerine göre kendilerini geliştirmeleri yönünde teşvik etti, cesaretlendirdi. Samimiyetle ilgilendi, onları hafife almadı. Yeri geldiğinde başkomutanlık gibi önemli bir vazifeyi henüz yirmi

yaşındaki bir delikanlıya verdi. Böylelikle ilimde, eğitimde, idarecilikte, askerlikte, ticarete vs. pek çok alanda çok iyi yetişmiş ve insanlığa örnek olacak bir nesil ortaya çıktı.

Hiç şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v.) gençlerin ilim alanında yetişmesine özellikle büyük bir önem vermişti. İlk inen ayet "Oku!" emriydi. Peygamberimiz (s.a.v.) "İlim öğrenmek, kadın erkek her Müslümana farzdır." (İbn Mace, Mukaddime, 17.) buyurmuştu. Hz. Peygamberin (s.a.v.) hikmet ve rahmet yüklü ikliminde ders almış, bizzat onun eğitiminden geçmiş öğretmenler yetişti. Örneğin, Peygamber Efendimiz (s.a.v.), henüz 25 yaşında bir genç olan Mus'ab b. Umeyr'i (r.a.), Medine'ye öğretmen olarak göndermişti. Yine gençlerin yabancı dil öğrenmelerini teşvik etmiş, gelen ayetleri yazıya geçiren vahiy kâtiplerini gençlerden seçmişti.

Gençlere oldukça samimi ve sevecen davranan Peygamberimiz (s.a.v.), gençlerin her alanda kendilerini yetiştirmelerini istemiştir. Onlara önemli vazifeler vererek cesaretlendirmiş, başarılı olmaları için dua etmiştir. Kendilerine güven duymalarını sağlayarak sağlam bir kişiliğe ulaşmalarına vesile olmuştur.

Bazı Genç Sahabiler

Bilge ve Kahraman Bir Genç: Hz. Ali (r.a.)

Hz. Ali'nin (r.a.) ilim, cömertlik, kahramanlık, sadakat, vefakarlık vb. yönleriyle üstünlüğü Müslümanların tümünün ittifakıyla kabul edilmiştir. Hz. Ali (r.a.), çocukluğundan itibaren Hz. Peygamber'e (s.a.v) hizmet etmiş, ömrünü İslam'ın tüm cihana yayılmasına adanmıştır.

Erkam b. Ebu'l-Erkam

Hz. Peygamber'e (sas) evini tahsis eden ve 17 yaşında İslâm'ı kabul etmiş olan Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın (ra) İslâm'ın ilk yıllarında üstlenmiş olduğu role burada özellikle temas etmek gerekir. Tebliğin ilk yıllarında Hz. Peygamber'in (sas) Erkam'ın (ra) evindeki faaliyetlerinin önemli bir adım teşkil ettiği görülmektedir. Bu ev davet faaliyeti için son derece elverişli idi. Üstelik Kâbe haremî dâhilinde Safâ tepesinin eteğinde bulunuyordu.

Hz. Peygamber (sas) burada bir yandan ashâbına dinî bilgiler öğretiyor; diğer yandan İslâm'a davet görevini yerine getiriyordu. Buradaki faaliyetler sonucunda pek çok kişinin İslâm'a girdiği bilinmektedir. Hz. Ömer (ra) Dâru'l-Erkam'da Müslüman olanların sonuncusu kabul edilir. Buranın bir merkez olarak kullanılması, ilk Müslümanların İslâm'ı kabul tarihlerine bir esas teşkil etmiştir. Nitekim ilk sahâbilerin Müslüman oluşları, "Rasûlullah'ın Dâru'l-Erkam'a girmesinden önce-sonra", "Dâru'l-Erkam'da iken" şeklinde tarihlendirilmiştir.

Musab b. Umeyr

Zengin bir aile çocuğu idi. Mekke'de en güzel, lüks ve gösterişli giyinen, kokular sürünen bir gençti. Mekke'de Kureyş gençleri arasında onun kadar müreffeh bir hayat süren bir başka genç yoktu. Müslüman olduğunu öğrenen ailesi onu yakalayıp hapsedti. Annesi son derece itibarlı bir kadındı ve oğlunun Hz. Muhammed'in (sas) yanında olmasına asla rıza göstermiyordu. Mus'âb (ra) bir yolunu bularak evden kaçtı ve Habeşistan'a hicret ederek annesinin elinden kurtuldu.

Hz. Peygamber, 1. Akabe beyatından sonra onu Medine'ye gönderdi. Üseyd b. Hudayr (ra) ve Sa'd b. Muâz (ra) gibi iki nüfuzlu kabile reisinin İslâm'a girişini sağladı.

Uhud Savaşı'nda şehit olduğu zaman, naaşının üzerine örtülecek kısa bir gömleğinden başka bir şeyi bulunamadı. Onunla başı örtülünce ayakları açılmış, ayakları örtülünce de başı açık kalmıştır (Buhârî, Cenâiz 25, 26).

Genç Bir Komutan: Üsâme b. Zeyd

Üsâme b. Zeyd (r.a.), Resûlullah'ın (s.a.v.) peygamberlik görevinin beşinci yılında doğdu. Üsâme (r.a.), Peygamberimize (s.a.v.) ilk iman eden genç Zeyd bin Hârise'nin (r.a.) oğludur. Annesi Ümmü Eymen (r.a.), Efendimizin (s.a.v.) dadısıydı. Bundan dolayı Üsâme (r.a.), Resûlullah'ın torunu gibiydi.

Kur'an'dan Mesajlar: Âl-i İmrân Suresi 159. Ayet

"Sen onlara sırf Allah'ın lütfü sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etraftan dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever."

Âl-i İmrân Suresi 159. Ayet Tefsiri

Kaba ve katı kalpli bir kimse – başka bazı erdemlere sahip olsa da – muhataplarında nefret uyandırır; insanlar böyle bir kimseyi dinlemek istemezler veya onun arkadaşlığına katlanamazlar. İslâm gibi evrensel bir mesaj getiren, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan ve yüce bir ahlâk üzere bulunduğu bildirilen bir Peygamber'in bu kötü vasıfları taşıması düşünülemez. Şüphesiz bu âyet Hz. Peygamber'in (s.a.v.) büyüklüğünü, yüksek ahlâkını ve yüreğinin katı olmadığını, aksine şefkat ve merhametle dolu olduğunu gösterir. Hz. Peygamber'in müslümanlara karşı bu şekilde merhametli davranması neticesinde birçok kimsenin müslüman olduğu da rivayet edilmiştir. (Komisyon, 2007: parag. 2.)

“İş hakkında onlara danış.” emri istişareye işaretir. İstişare, karşılıklı fikir alışverişinde bulunmak demektir. İstişare ile işleri görmek, Müslümanların özellikleri arasında sayılmıştır. İstişare, hakkında açık bir hüküm içeren vahyin olmadığı konularda olur. Açık bir hüküm içeren ayetler varken istişare olmaz. Hz. Peygamber (s.a.v.) de sahabilerle istişarede bulunmuştur. Böylelikle ümmetinin; kendine güvenen, görüşlerini ifade edebilen, sorumluluk alabilen, önemli vazifeleri başarıyla yerine getirebilen bireylerden oluşan bir topluluk olmasının yolunu açmıştır.

“Karar verince de Allah’a güven.” emri de tevekküle yönlendirmektedir. Tevekkül, insanın üzerine düşen sorumlulukları yerine getirdikten sonra sonucu Allah’tan (c.c.) beklemesi ve O’nun vereceği hükme razı olması demektir. Tevekkül, yapılan bir iş neticesinde beklenen bir tavırdır yoksa hiçbir şey yapmamak anlamına gelmez. Bu yönüyle faal bir süreçtir çünkü üzerine düşeni yapmamız beklenmektedir. Allah (c.c.), kendisine tevekkül edenleri sever.

3. ÜNİTE : DİN VE HAYAT

Din ve Aile

Allah (c.c.) insanı erkek ve kadın olarak yaratmış ve birbirlerine karşı içlerine sevgi ve merhamet duygusunu yerleştirmiştir. İslam dini erkek ve kadının birbirine karşı beslediği sevgi duygusunu helal yollardan yaşaması için evlenerek yuva kurmalarını ve hayatı paylaşmalarını tavsiye eder. İslam’a göre evliliğin psikolojik, fizyolojik ve sosyal pek çok fayda ve nimetleri vardır. Evlilikle birlikte eşler sevmeye ve sevilme ihtiyacını karşılar. Birlikte güven içinde olurlar, korunma ve dayanışma duygusunu yaşarlar. İslam dini aile kurumuna büyük önem verir. Buna göre evlilik, aile, miras, boşanma, anne, baba, eş ve çocukların hakları gibi pek çok konu Kur’an-ı Kerim’de açıkça yer alarak Allah (c.c.) tarafından belirlenmiş Peygamberimiz (s.a.v.) de bunları ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır.

İslam dininde karı ve kocanın birbiri üzerinde hakları olduğu gibi birbirine karşı bazı sorumlulukları da vardır. Eşler bu haklarını bilmeli ve saygı göstermeli, aile hayatlarını güzelleştirmeli ve kolaylaştırmalıdır. Aile içindeki bağlar saygı, sevgi, merhamet, fedakârlık, sadakat, güven sabır, şefkat, anlayış gibi ilkeler üzerine inşa edilir. Aile bireyleri yardımlaşma ve dayanışma bağlarıyla birbirlerine bağlı oldukları gibi sevgi, şefkat ve koruma gibi duygusal bağlarla da birbirine bağlıdır.

Anne ve baba çocuklarını maddi, manevi, dinî, millî ve kültürel olarak çocuklarını hayata hazırlamalıdır. Çocuklar da anne ve babalarının maddi ve manevi desteklerini unutmamalı onlara karşı minnettar olmalıdır. En önemlisi dini iyi öğrenmeli, güzel ahlaklı olmalıdır. Aile içinde kendine verilen görevleri yerine getirmeli, aile büyüklerine ve akrabalarına saygılı olmalıdır.

Din, Kültür ve Sanat

Din, kültür ve sanat arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bir medeniyetin inşası için dil, din, örf ve âdet gibi bazı temel unsurlar vardır. Her toplum kendine özgü bir medeniyet inşa eder. Müslüman toplumlarda, kendine özgü bir medeniyet inşa etmiş ve bunun temeline de Kur’an ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sünnetini koymuştur. İslam dini, kültür ve sanat ilişkisinin mahiyetini belirlemiş, Müslüman toplumlarda buna göre İslam medeniyetini oluşturmuşlardır.

İslam dini temelde kendi inanç, ibadet ve ahlak prensipleri ile hareket edilmesini emrederken İslam’ın yasaklamadığı alanlarda da gelişmesine izin vermiş; hat, tezhip, ebru ve minyatür gibi sanat dallarının da gelişmesine yardımcı olmuştur. İslam medeniyeti bu özelliği sayesinde çeşitli zenginlikleri içinde barındıran bir kültür ve medeniyet inşa etmiştir.

İslam dini her işimizin güzel ve özenli olmasını tavsiye etmiştir. İslam medeniyetinde hayatın farklı alanlarında ortaya çıkan mimari, edebiyat, musiki, hat, tezhip ve minyatür gibi bazı sanatların oluşmasında ve gelişmesinde İslam dininin büyük rolü vardır.

Din ve Çevre

Çevre, canlı cansız tüm varlıkların bir arada bulunduğu ve birbirini olumlu veya olumsuz etkilediği, güzelleştirmek ve imar edilmek üzere insanlara emanet edilmiştir. Allah (c.c.) çevreyi insana emanet etmiştir çünkü varlıklar içinde evreni en iyi algılayabilen ve hakkında düşünceler üretebilen tek akıllı varlıktır. Bundan dolayı Allah (c.c.) doğayı ve içindeki canlı cansız her şeyi insanın sorumluluğuna vermiş ve emanetinden de sorumlu tutmuştur.

İslam dinine göre içinde bulunduğumuz çevre ve içindeki doğal kaynaklar hava, toprak ve su sadece insana ait değildir. Doğal kaynaklar, içindeki tüm canlıların ortak malıdır, insanoğlunun bunları sınırsız bir şekilde kullanım hakkı yoktur. İslam'a göre insan çevreyi kullanma bilincine sahip olmalıdır. Buna göre Kur'an insanın çevre ile ilişkisini ölçü, denge, emanet, adalet, sorumluluk ve israf etmeme gibi bazı ahlaki temeller üzerine kurmuştur.

Din ve Sosyal Değişim

Toplumsal hayat, dinamik bir yapıya sahiptir ve sürekli bir değişim hâindedir. Değişen koşullara, ihtiyaçlara bağlı olarak onlara uyum sağlamak için tutum ve davranışlar da değişir. Toplum, her gelişme ve değişimi yönetecek ve onu iyiye yönlendirecek bilgi ve güce sahip olmalıdır. Sosyal değişimin ekonomik, dinî, siyasi, kültürel, teknolojik ve coğrafyaya bağlı pek çok sebebi vardır.

Din ve toplum karşılıklı etkileşim hâindedir. Din nasıl insan ve toplum hayatında köklü değişiklikler yapıyorsa sosyal değişimler, teknolojik ve bilimsel gelişmeler, şehirleşme, siyasi ve ekonomik yapılar ve kültürel farklılaşma da dinin anlaşılması ve hayata geçirilmesinde bazı değişikliklere neden olur. Din, ortaya koyduğu yeni değerler sebebiyle toplumdaki sosyal değişimin temel faktörlerinden biridir. Dindeki inanç, ibadet ve ahlaki kurallar sosyal değişimi sağlayan ana unsurlardır.

İslam dini, inanç, ibadet ve ahlak esaslarına uygun olan her gelişmeyi ve değişimi onaylamış; akla, cana, mala, nesle ve dine zarar verecek her değişimi de yasaklamıştır. İslam dininin iki kaynağı Kur'an ve sünnettir. Kur'an ve hadislerde her şeyin çözümü bulunmaz fakat İslam'ın temel ve genel ilkeleri (haram ve helal) bellidir. Müslümanlar yeni karşılaştıkları değişimlerin neden olduğu problemleri Kur'an ve sünnet ışığında zaman ve çevre şartlarını da göz önünde bulundurarak içtihat yoluyla çözmelidir.

Din ve Sosyal Adalet

İslam dininde sosyal adaleti anlamak için dinin evren, toplum ve insan hakkındaki görüşlerini bilmek gerekir. İslam, hukuk, ahlak ve toplumsal dengenin temelini teşkil eden bazı emir ve yasaklar koyarak toplumda adaleti sağlamayı hedefler. İslam dinine göre sosyal adaleti sağlamak için insanlar aşırılıktan kaçınmalı ve israf etmemelidir. İsraf İslam'ın temel yasaklarından biridir.

İslam'ın iktisat düşüncesinde israf ve aşırı tüketim mevcut değildir. Bundan dolayı İslam, harcama ve tüketimde dengeli olmayı emretmiş, cimriliği de (yetersiz tüketimi) yasaklamıştır. Sosyal adalet, İslam'ın öngördüğü temel toplumsal hedeflerin başında gelir. İslam zekât, sadaka, kurban, fitır sadakası, karzı hasen (güzel ödünç verme) gibi ibadetlerle toplumda sosyal adaleti ve refahı sağlar.

Din ve Ekonomi

Ekonomi, insanların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için ürün ve hizmetlerin alınıp satılmasına denir. İslam dini her alanda olduğu gibi ekonomik hayat için de bazı düzenlemeler yapmış; insanın çalışmasını ve emeğini karşılığını yemesini tavsiye etmiştir. İslam ahlakı, ekonomik ilişkilerde önceliğin helal kazanç olması gerektiğini vurgular. Kul hakkını gözetmek, infak etmek (zekât ve sadaka vermek), paylaşmak, işçinin işini güzel yapması, işverenin de işçiye haksızlık etmemesi İslam'ın ekonomik ilişkilere koyduğu sınırlardır.

Sosyal denge ve adalet bu sınırlar gözetilirse sağlanır. Aksi hâlde toplumda güvensizlik oluşur, gelir ve servet dengesi sağlanamaz. İslam'ın ekonomik ilişkilerde önem verdiği diğer konular ise Müslümanın

cömert, kanaatkâr, tasarruf sahibi ve paylaşımcı olmasıdır. İslam dini Müslümanların ekonomik ilişkilerinde de doğru, dürüst, güvenilir, adil ve yardımsever olmasını emreder. İslam dini kişinin kendi emeğiyle kazandığı malı överken hibe, miras, zekât ve nafaka yoluyla mal edinmesini helal görmüştür. Müslümanlar rızkın helal ve temiz olmasına özen göstermeli, kul hakkını gözetmelidir. Hırs ve açgözlülükle kazanç elde ederek rızkına haram bulaştırmamalıdır.

Kur'an'dan Mesajlar: Âl-i İmrân Suresi 103-105. Ayetler

Al-İ İmran 103. Ayette Verilen Mesajlar

“Hep birlikte Allah’ın ipine sınımsız yapışın.” Burada bir benzetme kullanılarak “Kur’an-ı Kerim” için “Allah’ın ipi” benzetmesi yapılmıştır. İman edenlere yönelik verilen bu emir, Müslümanların imanlarını tazelemelerine yönelik bir mesajdır aynı zamandır. Allah’ın ipine yapışan insanlar bölünüp parçalanmalar. Çünkü Yüce Kur’an, başka bir ayet-i kerimesinde “Mü’minler ancak kardeşlerler...” (Hûcurat 10) buyurmaktadır. Kardeş olanlar arasında ise dağılıp parçalanma gibi bir durum söz konusu olamaz. Ayetin devamında “Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirine düşman idiniz de Allah gönüllerinizi birleştirdi ve O’nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz” denmektedir. Burada söz konusu İslam gelmeden önce insanların her birinin kendi kabilelerine bağlı olmalarından ve bundan dolayı kabile üstünlüğü için yarıştıklarından, zengin ile fakir arasında uçurumlarca farkın olduğundan söz etmektedir. Fakat İslam dini hâkim olduktan sonra bu dine iman edenler arasında hiçbir fark kalmamıştır. Zenginin fakirden, beyazın zenciden, bir kabilenin başka kabilede herhangi bir üstünlüğü kalmamış, “insan” olarak herkes eşit hale gelmiştir. Devamında ise bu kardeşlikten önceki duruma değinilmektedir. “Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi Allah kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız” diyor. Yani İslam dini gelmeden önce bölük pörçük yaşayan insanlar birbirlerinin haklarını gözetmezlerdi, birbirlerine karşı saygıları yoktu ve bu durumlar da Allah’ın (c.c) yasakladığı ve aynı zamanda cezaya tabii tuttuğu durumlardır. İşte insanların İslam’a girmesiyle birlikte bir ateş çukurunun başında olan insanlar, Allah (c.c) tarafından kurtuldular.

Burada bize verilen mesaj; Biz Müslümanlar olarak her zaman birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olmalıyız. Zengin olanımızın fakir üzerinde herhangi bir üstünlüğünün olmadığını İslam’da “kardeş” olduğumuzun mesajı vardır.

Al-İ İmran 104. Ayette Verilen Mesajlar

Yüce Allah, Müslümanlara bazı görevler vermiştir. Bazı görevlerin bazı kişiler tarafından yapılması ile diğer insanların sorumlulukları kalkar. Mesela cenaze namazı, selam verilirken birinin selam alması gibi... Ama bazı emirler de vardır ki tüm Müslümanları ilgilendirir. “İyiliği emretmek” yani hayra çağırma görevi, her Müslümanın üzerine farzdır.

Bu ayette bize verilen mesaj; her nerede olursak olalım, yaşam şartlarımız nasıl olursa olsun, Allah’ın (c.c) rızasını kazanmak doğrultusunda hareket ederek İslam’ın emirlerini yerine getirmeyen insanları güzel bir dille uyarmaktır.

Âl-i İmran 105. Ayette verilen mesajlar

Allah (c.c) surenin 103 ve 104. Ayetlerinde Müslümanların nasıl davranması gerektiği hakkında mesaj verdikten sonra sonraki ayette yani Âl-i İmran 105. Ayette adeta son vurgu ve son uyarıyı yapıyor. “Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır.” Yani size İslam dini apaçık bir şekilde geldikten sonra ve size verilen emirler hakkında artık şüpheye yer kalmadıktan sonra ayrılığa düşüp parçalanmayın. Burada zikredilen insanlar, daha önceki Peygamberlerin döneminde ve Hz. Muhammed’in (s.a.v) döneminde kendilerine İslam anlatıldığı halde, Allah’ın (c.c) “siz kardeşsiniz” dediği halde bu sözleri kulak ardı edenlerden söz edilmektedir. Allah (c.c) Müslümanlara “Siz onlar gibi olmayın, çünkü onlar için büyük bir azap vardır” demektedir. Yani biz de İslam’ı kabul ettikten sonra yine de Müslümanların kardeşçe yaşamaları gerektiğine inanmazsak veya birbirimize karşı üstünlük sağlamaya çalışırsak o zaman bizim için de büyük bir azap olacaktır.

4. ÜNİTE : AHLAKİ TUTUM VE DAVRANIŞLAR

İslam Ahlakının Konusu ve Gayesi

İslam ahlakının gâyesi, Allah'ın (c.c.) bütün yaratıklarına karşı merhametli olmak, hiçbir menfaat gözetmeksizin fedakarlıkta bulunmak, karşılıksız sevmek; insani ilişkilerde iyi niyetli, dürüst, güvenilir olmak ve kötü eğilimlerden uzak durmaktır.

Ahlak, insanlarda doğuştan bulunan tutum ve davranışların bütünü olarak bilinmektedir. Ahlak, tabiat, mizaç, huy, davranış anlamına gelmektedir. İslam ahlakı, İslami değerlere özgü ahlak tutum ve davranışları anlamına gelmektedir. Ahlaklı olmak, erdemli olmak demektir. Güzel ahlak sahibi olmak Peygamber a.s.'ın da örnek olduğu bir davranıştır.

İslam ahlakının bir gayesi bulunmaktadır. İslam ahlakının gayesi insanlarda yaratılıştan var olan iyi duygu ve düşüncelerin bir hayat tarzı olarak yaşanması gayesidir. İslam'ın amacı insanların adil bir düzen içinde huzurlu, mutlu ve barış içinde yaşamasıdır. İslam, barış dini olarak bilinmektedir. İslam dinini kabul eden Müslümanlar dini değerlere ve kurallara tam bir bağlılık ve teslimiyet gösterirler.

İslam ahlakının amacı yani gayesi;

Yüce yaratıcı Allah'ın tüm yaratıklarına karşı merhamet göstermek, hiç bir çıkar kaygısı düşünmeden onlara fedakarlık etmek, karşılık beklemeden sevgi beslemektir. İnsanlara ve hayvanlara zarar vermemektir. İnsan ilişkilerinde güvenilir, dürüst olmak, kötü davranışlardan uzak durmaktır.

İslam ahlakının konusu;

İnsanın duygularını ve düşüncelerini kapsayan davranışların tümüdür. İslam ahlakı, kişinin iyi ve kötü davranışlarını ele alarak, kişiyi bu durumlara göre değerlendirir. İslam ahlakında kişi iyi ve kötü davranışları ile yargılanır. İslam kişiye kötü huylarını düzeltme yolunu gösterir, iyi huylarını ise geliştirmesine yardım eder. İslam ahlakında kişiler iyi davranışlar sergilemeli, iyi şeyler yapmalıdır. Kişiler kötü huylarını terk etmelidir.

İslam Ahlakının Kaynakları

Ahlakın kaynakları denilince kökeni, aslı, varlık sebebi ve ortaya çıkaran kurucu unsurları akla gelir. Ahlakın kaynağı konusunda din âlimleri ve filozoflar farklı yorumlar yapmışlardır. Müslüman âlimler bu konuda dini esas almışlardır. İslam ahlakının kaynaklarını en genel anlamda temel kaynaklar (Kur'an, sünnet) ve diğer kaynaklar olmak üzere iki kısma ayırabiliriz:

1. Temel Kaynaklar

Nakli kaynaklardır (nass) yani Kur'an ve sünnettir.

a. Kur'an-ı Kerim: İslam dininin ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, ahlaki hüküm ve prensiplerin de kendisine dayandırıldığı bir kaynaktır. İslam ahlakını en kısa ve en doğru yoldan öğreneceğimiz kaynak Kur'an'dır. Kur'an'ın içerdiği konular genel hatlarıyla ahlakla iç içedir.

b. Sünnet: İslam dininde Kur'an-ı Kerim'den sonraki ahlaki otorite Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatı ve sözleri ile yaşayış ilkeleri yani sahih sünnet olduğu ayetlerde açıkça belirtilir.

2. Yardımcı (Diğer) Kaynaklar

Kültür: Toplumun veya milletin geçmişten süregelen her türlü dil, duygu, düşünce, gelenek görenek, örf, âdet, yaşam ve sanat anlayışlarıdır. Kültür, "akıl, örf, âdet, gelenekler, ahlak ilmiyle ilgili yazılmış ahlak kitapları"

olmak üzere sözlü ve yazılı kültür" şeklinde olabilir.

Akıl: İslam ahlakının kaynaklarından. İyi ve kötüyü aklın bilebileceği ve iyiye uymanın aklın bir kararı ile gerçekleştiği açıktır.

Örf ve Âdetler: Nesilden nesile intikal eden ve toplum içinde yerleşmiş davranış örnekleridir. Örf ve âdetler, Kur'an ve sünnetteki ahlaki ilkelerle toplumun sosyal hayata uyum sağlaması açısından İslam ahlakının kaynağı olmuştur.

Ahlak Kitapları: İslam ahlakıyla ilgili temel konularda İslam düşünürlerinin yazdığı eserlerdir.

Kelam kitaplarını, tasavvuf kitaplarını, ahlaki şiirleri, divanları, kasideleri de bu ahlak kitapları olarak da ele alabiliriz.

5. ÜNİTE : İSLAM DÜŞÜNCESİNDE İTİKADİ, SİYASİ VE FİKHİ YORUMLAR

Dinî Yorum Farklılıklarının Sebepleri

Yüce Allah, dini insanları kötülüklerden koruyup uzaklaştırmak ve iyiye yöneltmek için peygamberler vasıtası ile göndermiştir. Bunlar ilahi kurallardır ve değiştirilemezler. Din anlayışı ise dinin yorumlanma biçimidir ve bu yorumlar çeşitli unsurlardan dolayı farklılıklar oluşturmaktadır. Bu farklılıkların sebepleri şu şekilde sıralanmaktadır:

» **İnsanın yapısı:** her insan farklı yapı ve özelliklere sahip bulunmaktadır. Aynı filmi izleyen veya aynı kitabı okuyan iki kişinin bu konularda yaptığı yorumlar arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar din alimleri arasında da bulunduğundan, insan yapısı din anlayışının yorumlanmasına en büyük etken olmaktadır. İslam alimleri, yaptıkları farklı yorumlar neticesinde, farklı sonuçlara ulaşmışlar, bu da günümüze kadar gelmiştir.

» **Yaşamış olduğu coğrafya:** İslam alimleri yorumlarını yaparlarken, yaşamış oldukları coğrafyadan da oldukça etkilenmişlerdir

» **Alınan dini eğitim:** İslam alimleri din anlayışları ile ilgili yorumlar yaparken, eğitim aldıkları alimlerin yorumlama biçimlerinin doğrultusunda yorumlar yapmakta , bu da yorum farklılığı oluşturmaktadır

» **Siyaset:** İslam alimlerinden bazıları yaşadıkları ülkelerdeki siyaset doğrultusunda yorumlar yapmışlardır

» **Dil:** dil farklılıklarından dolayı da yorum farklılıkları bulunmaktadır

» **Millet:** İslam alimleri değişik milletlerden çıkmaktadır

» **Toplum yapısı:** toplum yapısı özellikle geleneklere çok etkili olmakta, bu gelenekler de bazen yorumlar üzerinde etkili olabilmektedir

» **Kültür:** İslam alimlerinin yetiştiği toplumların kültürü yorumlar üzerinde etkili olabilmektedir.

» **Gelişmişlik düzeyi:** Toplumların gelişmişlik düzeyleri, daha iyi anlayabilmeleri için yorumların da düzeylerini etkilemektedir.

» **Anlayış biçimi:** İslam alimlerinin anlayış biçimleri, yorum farklılıklarının en önemli sebebini oluşturmaktadır.

Din ile din anlayışı arasında şu farklılıklar bulunmaktadır:

1. Din, Allah tarafından vahiy ile gelmiştir ve tektir. Din anlayışı, din alimlerinin yorumlarından oluşmaktadır.

2. Dine eleştiri yapılamaz ve değiştirilemez. Din anlayışı, birçok unsurdan etkilendiğinden değişiklik gösterebilmektedir.

3. Din anlayışı bireyseldir, din ise tüm insanlığı kapsadığından evrensel bir özelliğe sahiptir.

4. Dini benimseme konusunda manevi olarak zorunluluk bulunmaktadır, dini anlayışın benimsenmesinde ise böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

5. Din anlayışı farklılıklarına rağmen dine ters düşemez.

Din Anlayışı Yorum Farklılıklarından Meydana Gelen Oluşumlar

Din anlayışı ile ilgili yapılan farklı yorumlar sonucunda inançla ilgili, fikhî ve tasavvufî oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan inançla ilgili oluşumlar:

* Maturudilik

* Aş'arilik

* Mu'tezile

Fikhî oluşumlar:

* Hanifilik

* Şafilik

* Hambelilik

* Malikilik

* Caferilik

Tasavvufî oluşumlar:

* Yesevilik

* Mevlevilik

* Kadirilik

* Nakşibendilik

* Alevi – Bektaşiliktir

Din anlayışı, toplumlar için bazı konularda da faydalı olmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

1. İnsanların dini yaşamlarında kolaylık sağlamıştır
2. İslam medeniyet ve kültürlerinin gelişimine katkıda bulunmuştur
3. Fikir zenginliğini sağlamıştır
4. İbadetlerin daha kolay yapılmasına katkı sağlamıştır.

Dinî Yorumlarla İlgili Bazı Kavramlar

İslam düşüncesinde dinî yorumlarla ilgili bazı kavramlar şunlardır:

İtikad: Dünyada ve ahirette insanların mutlu olmaları için Allah'ın (c.c.) göndermiş olduğu kuralların hepsini kesin bir şekilde kabullenme, iman etmedir.

Fıkıh: Bir Müslüman'ın, dinin kişisel ve sosyal hayata dair amelî hükümlerini bilmesidir. Dinin ibadetler, evlilik, miras, ticaret vb. konularla ilgili ilkelerini delilleriyle birlikte ortaya koyup açıklayan ilim dalına da fıkıh ilmi denir.

Mezhep: İslam kültüründe dinî ilimlerde uzman olan bir müçtehidin, dinin ayrıntılarına ilişkin konularda, kendine özgü kural ve metotla meydana getirdiği görüşler toplamı, içtihatlardır.

İslam tarihinde hukuki, siyasi ve itikadi bütün görüşler ve akımlar hakkında 'mezhep' kavramı kullanılmıştır.

İslam tarihinde ortaya çıkan mezhepler üç grupta sınıflandırılır:

1. Uygulamayla ilgili çalışmaları içine alan fıkıh mezhepleri, amelî mezhepler:

Hanefilik, Malikilik, Şafiiilik, Hanbelilik, Caferilik.

2. İnanç konularıyla ilgili mezhepler, itikadi mezhepler:

Haricilik, Şia.

a. Ehl-i sünnet mezhepleri: Maturidiyye, Eş'ariyye.

b. Ehl-i sünnetin dışındaki itikadi mezhepler: Haricilik, Mutezile, Şia, Mürcie.

3. Yönetimle ilgili konuları esas alan mezhepler, siyasi mezhepler: **Şia.**

Fırka: İslam düşünce tarihinde kendilerine özgü görüş ve inançlara sahip olan mezhep ve siyasi akımlardır.

İslam Düşüncesinde İtikadi ve Siyasi Yorumlar

1. Haricilik

Müslümanlar arasında ortaya çıkan ilk itikadi fırkadır. Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'yi destekleyen bir grup, savaşın sonlarında gündeme gelen Hakem Olayı ile birlikte ondan desteğini çekip ayrılarak "Lâ hükme illâ lillâh" (Hüküm yalnızca Allah'a aittir) sözüyle ortaya çıkmış, hakem tayin edilmesini kabul ettiği için Hz. Ali'yi de küfürle suçlayarak reddetmişlerdir. Haricilere göre İslam'ın en ideal uygulaması Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde ve Hz. Osman'ın, hilafetinin ilk altı yılında gerçekleşmiştir. Onlara göre; halifelik için Kureyşli olma şartı yoktur. İman ve amel birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Büyük günah işleyen İslam'ın dışına çıkar. Hariciliğin bir alt kolu olarak ortaya çıkan İbadiyye, günümüzde varlığını daha çok Kuzey Afrika'nın bazı bölgeleriyle Madagaskar, Zengibar ve Umman'da sürdürmektedir.

2. Şia

Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den sonra imam olduğuna, imametın kıyamete kadar onun soyundan olacağına ve bu imamların masum olduklarına inanırlar. İmamlar on iki tanedir (isna aşer), masum ve günahsızdırlar. Zeydiye, İsmailiye ve İmamiye günümüzdeki Şia kollarıdır. Şiilik'ten İmamiye yani on iki imam ekolü anlaşılır. İmamiye İran'ın resmi mezhebidir. Bu ekolde dinin temel esasları beştir; tevhit, adalet, nübüvvet, imamet ve ahiret (mead). On ikinci imam hâlen sağdır ve günü geldiğinde tekrar dönerek yeryüzünde adaleti sağlayacaktır. Şia'nın diğer önemli bir ekolü olan Zeydiye ise dördüncü imam Ali Zeynelabidin'in oğlu olan Zeyd'i imam olarak kabul eder. Çoğunluğu Yemen bölgesinde yaşar. İmamların masum ve günahsız olduğunu kabul etmezler

ON İKİ İMAM

- * Hz. Ali
- * Hz. Hasan
- * Hz. Hüseyin
- * Ali Zeynelabidin
- * Muhammed Bakır
- * Cafer-i Sadık
- * Musa Kazım
- * Ali er — Rıza
- * Muhammed Taki
- * Ali Naki
- * Hasan Askeri
- * Muhammed Mehdi

3. Mutezile

Kurucusu Vasıl bin Ata'dır. Emevilerin, ilahi irade sonucu iktidara geldiklerini, toplumdaki buhranların ve yönetimdeki olumsuzlukların kendilerinden değil, her şeyin Allah'ın takdiriyle olduğu görüşünü ileri sürmelerine karşı olarak ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. İslam'ın inanç esaslarını nakli delillerin yanında akli ve felsefi delilleri de kullanarak açıklamış ve kelimelerin ilk temellerini atmıştır. Mutezile, Allah'ın ahirette kesinlikle görülemeyeceğini ve bir şeyin iyi ya da kötü olduğunun akıl yoluyla bilinebileceğini söylemiştir.

Mu'tezile'nin Beş Temel Esası:

- 1. Tevhit:** Allah zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birdir. Kıdem, Allah'a mahsus en özel sıfattır. Allah'ın diğer sıfatları onun zatının aynısıdır. Allah zati ile bilir, görür ve işitir.
- 2. Adalet:** İnsan özgür ve sorumlu bir varlık olarak kendi fiillerinin yaratıcısıdır. Dolayısıyla kötülükleri insan kendi iradesiyle yaratır ve ondan sorumlu olur.

İslam Düşüncesinde İtikadi ve Siyasi Yorumlar

İslam'ın farklı şekillerde yorumlanması siyasi-itikadi olduğu gibi ameli-fıkhi alanda da olmuştur. Ameli-fıkhi yorumlar genellikle dinin ibadetler ve insanlar arası ilişkilerini düzenleyen kurallarda yoğunlaşmıştır. Yorumların ve farklılıkların hiçbirisi özünde ve temel ilkelerinde olmamıştır.

İslam bilginlerinin görüş ve düşüncelerini temel alan **Caferilik, Hanefilik, Malikilik, Şafilik ve Hanbelilik** gibi mezhepler oluşmuştur.

Hanefilik

Hicri ilk iki yüzyılda Kûfe merkezli olarak çıkan ve ismini kurucusu sayılan büyük fakih İmam-ı Âzam Ebû Hanife'den alan Ehl-i sünnet fıkhi mezheplerindendir.

Bu mezhebe mensup olan fakihlere ve bu mezhep görüşüyle amel eden kişilere de Hanefi denilmiştir.

Ebû Hanife'nin Tam adı: Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit (d. 80/699 Kûfe/ö. 157/767 Bağdat).

Künyesi: Ebû Hanife.

Lakabı: İmâm-ı Âzam (En büyük imam).

Kendisi Irak Re'y ekolünün lideri ve önderidir.

Akaide dair yazdığı beş küçük eseri çok meşhurdur. Bunlar; el-Fıkh'l-Ekber, el-Fıkhü'l-Ebsat, er-Risâle, el-âlim ve'l-Müteallim ve el-Vasiyye isimli risalelerdir. Ebû Hanife'nin görüşünü yazan, yayan ve yaşatan öğrencileri olmuştur. Bunlardan İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, Züfer, Hasan b. Ziyâd en meşhurlarıdır.

Caferilik

Peygamberimizin soyundan gelen İmam Cafer Sadık'ın görüşlerini temel alan mezheptir. Bu mezhebin görüşlerinin büyük çoğunluğu Hanefilik, Şafilik, Malikilik gibi mezheplerin görüşlerine uygundur.

Malikilik

H 2./M 8. yüzyılda "Medine" merkezli olarak çıkan ve ismini kurucusu sayılan büyük hadis ve fıkhi âlimi Malik b. Enes'ten alan Ehl-i sünnet fıkhi mezheplerindendir. Bu mezhebe mensup olan fakihlere ve bu mezhep görüşüyle amel eden kişilere de Maliki denilmiştir.

İmam Malik'in Tam adı: Malik b. Enes el-Esbahî (d. 93/712 Medine/ö. 179/795 Medine). Hadis ilminde de en güvenilir (sika) imamlardandır. Müctehit ve muhaddistir. Kendisine “Hadisçilerin ve Hicaz fıkıhçılarının önderi” denilir.

Eseri: el-Muvatta’dır. İmam Malik’ten Abdurrahman b. Kasım, Abdurrahman el-Kurtubî ve Asbağ b. Ferec gibi bazı âlimler ders almıştır.

Şafilik

Asıl adı Muhammed olan İmam-ı Şafî’nin görüşlerini temel alan mezheptir. İmam-ı Şafî, dinî hükümleri tespit etmede izlediği yöntemi şu şekilde açıklamıştır: “Öncelikle Kur’an’ı ve Resulullah’ın sünnetini esas alırız. Sonra, sahabilerin görüşlerini ve Müslüman bilginlerin tamamına yakınının görüş birliği ile verdikleri hükümleri kabul ederiz. Bir konunun hükmünü bu kaynaklarda bulamazsak o konuda kendi görüşümüzü belirtiriz.”

Hanbelilik

H 3./M 9. yüzyılda “Bağdat” merkezli olarak çıkan ve ismini kurucusu sayılan büyük hadis bilgini Ahmed b. Hanbel’den alan Ehl-i sünnet fıkıh mezheplerindendir. Bu mezhebe mensup olan fakihlere ve bu mezhep görüşüyle amel eden kişilere de Hanbeli denilmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel’in Tam adı: Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (d. 164/780 Bağdat/ö. 241/855 Bağdat).

Sünni fıkının büyük hadis imamı sayılan fıkıh ve hadis bilgini. Hadis (Hicaz) ekolünün önderlerindendir. Ahmed b. Hanbelin en önemli eseri el-Müsned adlı hadis kitabıdır. Akait konularına dair “er-Red Ale’z-zenadika ve’l-Cehmiyye (Zındık ve Cebriyye Yanlılarına Cevap) adlı bir eseri vardır.

Kur’an’dan Mesajlar: Nisâ Suresi 59. Ayet

Nisâ Suresi 59. Ayette:

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü’l-emre de. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah’a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah’a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir.”

Yüce Allah yöneticilere emanetleri ehline vermeyi ve insanlar arasında adâletle hükmetmeyi emrettikten sonra, halka da Allah ve Rasûlü’ne, ayrıca emanet ve adâlet vasıflarına sahip mü’min yöneticilere itaati emretmektedir. Allah’a itaat, O’nun Kur’ân-ı Kerîm’de bildirilen buyruklarına itaat anlamına gelir. Âyette Resûlullah’a itaat emredilirken “itaat edin” emri tekrar edilmiştir. Buradan anlaşıldığına göre Resûlullah’a itaat emri Allah’a itaat emrinden ayrı ve müstakil bir mâna taşımaktadır. Dolayısıyla Kur’ân-ı Kerîm’de haber verilen esaslara ilâveten, Resûlullah (s.a.s.)’in din ile alakalı her türlü davranışları uyulmaya esas teşkil etmektedir. Ulü’l-emr’e itaat emredilirken ise “itaat” kelimesi tekrarlanmamıştır. Buradan da onlara uymanın Kur’an ve Resûlullah’a uymaya bağlı olduğu, yani yöneticilerin meşrû olmayan emirlerine uymanın gerekmediği anlaşılmıştır. “Allah’ın emrine uymadığı takdirde, hiç kimseye itaat edilmez” (Buhârî, Ahkam 4) hadis-i şerifi bu mânayı desteklemektedir. Ayrıca âyetin iniş sebebi olarak zikredilen şu hadise de bunu doğrulamaktadır:

Rivayete göre Resûlullah (s.a.s.) bir grubu askerî bir görevle vazifelendirmiş, başlarına da Abdullah b. Huzafe’yi getirmişti. Abdullah bir sebeple öfkelenmiş ve emri altındakilere ateş yakıp içine girmelerini emretmişti. Emri alanlar tereddüt içinde kaldılar; bir kısmı komutanın her emrinin yerine getirilmesi gerektiğini düşünüyor, bir kısmı ise yalnız meşrû emirlere riayet edileceğini söylüyorlardı. Tartışma sürerken ateş söndü. Seferden döndükten sonra Resûlullah’a durumu anlattılar. Efendimiz “Ateşe girseydiler kıyamete kadar oradan çıkamazlardı. Ancak meşrû emre itaat edilir” buyurdu. (Buhârî, Ahkam 4)

“Ulü’l-emr”; emir sahipleri, emir verme salahiyetine sahip âmirler demektir. Bundan maksadın müslüman yöneticiler ve âlimler olduğu belirtilir. müslüman toplumun değerlerini ve inançlarını paylaşan, onlardan olan idarecilere itaat edilmelidir. Ayrıca gerek halk tabakasının gerekse idare mevkiinde bulunan yöneticilerin, bilmedikleri konularda âlimlere başvurmaları gerekmektedir. Dolayısıyla “ülü’l-emr” kavramı içerisinde hem âlimlerin hem de yöneticilerin yer aldığı anlaşılmaktadır. Müfessirlerden bazıları emir sahiplerini açıklarken, Allah ve Rasûlü’nden sonra gerçek mânada itaat edilmeye layık yegâne topluluğun “ehl-i hall ve’l-akd” denilen ve bir görüş üzerinde ittifak etmeleri halinde bu görüşün şer’î bir

delil teşkil ettiği, ümmeti temsil eden bir nevi “âlimler meclisi”, “icma topluluğu” olduğunu ifade etmişlerdir.

Anlaşmazlık konusu olan herhangi bir hususu “Allah’a arz etmek”, “Kur’an’a arz etmek” demek olduğu gibi, “Rasûl’e arz etmek” de “sünnete arz etmek” anlamına gelir. Gerek ümmet arasında, gerekse halkla yöneticiler arasında çıkması muhtemel anlaşmazlıkların çözümü için Kur’an ve sünnet kıyamete kadar iki temel rehberdir. Şayet anlaşmazlık konusu olan meselenin bizzat naslarda çözümü varsa bu herkes için bağlayıcıdır. Yoksa buradaki umûmî kâidelerden hareketle âlimlerin içtihadına uymak gerekir.